

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

З НАДІЄЮ

2014 -й рік добігає завершення. Україна стала центром уваги кожного регіону, Європи і світу. Подієва її історія змінила життя людей, глибоко увійшла в ментальну складову нашого народу. Хтось говорить про нову країну, народження нації, інший – трагедію з сотнями небесних сотень військових і мирного населення, громадянську війну і фактично світову... 2014-й чекає свого історика. А люди – миру в країні, повернення у власні кордони, очищення, реформ й відродження.

Дивність є тому, як жила країна у цей рік. Якщо на Сході – військові дії, на Заході – йшли у військові загони, трудилися різною мірою на армію і водночасі навчалися, працювали. Центр акумулював контрольно-регулюючу складову, забезпечивши вибори Президента, Парламенту, проводячи певні заходи щодо збереження функціонування економіки країни. Усюди малювали, писали, думали жовто-синіми барвами й слова “Ще не вмерла України і слава, і воля” звучали вустами дітей зворушливо, а дорослих проникло й сильно. Епізод: цьогоріч у листопаді на Всесвітньому форумі за демократію представниця України, аспірант історичного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка розгорнула Державний прапор України, на що один із чиновників попросив забрати його, мотивуючи – у стінах Ради Європи не може бути ніяких проявів націоналізму. Марічка Юрчак відповіла, що нині Україна є символом демократії і боротьби за свободу у світі, й наша присутність була видимою. Україна зазвучала ново у свідомостях людей.

До слова, основне питання міжнародного зібрання: “Чи може молодь оживити демократію?” є мегаактуальним для нинішнього українського соціуму...

2014-й – безпрецедентні випадки людської солідарності, проявів турботи і любові, усвідомлення себе творцем історії, героїзм. Та з іншого боку – трагедії родин, руйнування, жорстокість, зрада. Волонтерський рух як явище і “гуманітарні рейси”. Пошуки миру, перемовини, активна праця дипломатів і політиків, й постійне ведення вогню, втрати загиблими, полонені, зниклі безвісти. Усі атрибути війни, де-юре – АТО.

Схід і Захід у боротьбі за Україну. Попри підписання Асоціації – різноголосся щодо подальшого майбуття України. “Заперечуючи перспективу вступу України в ЄС, Німеччина та інші країни перетворили цю країну на нову “буферну зону”. Фактично ми їм сказали: нам дуже шкода, що у вас таке географічне положення, але ви не можете йти ні на Схід, ні на Захід. Якщо ми хочемо допомогти нашим східним партнерам, повинні запропонувати їм найбільш ефективну зброю – розширення”, – екс-комісар із питань розширення і політики євросусідства Штефан Фюле (“День”, 28–29 листопада 2014 р.). А військові дії на сході України, хоч “перемир’я”, продовжують руйнувати і забирати найцінніший дар – життя людей. Згідно оприлюднених даних Управління з координації гуманітарних питань ООН 13 грудня 2014 р., збройний конфлікт на сході України привів до загибелі понад 300 чол. менш, як за місяць, а загальна кількість полеглих під час бойових дій складає 4634 чол. 10243 людини поранені у період з квітня до дати заяви. 1,1 млн – стали переселенцями, з них 542080 – внутрішньо переміщеними особами, 567956 – біженцями у сусідніх країнах, з яких 465 721 виїхали в Росію. За даними ООН у зоні, охопленій конфліктом проживає біля 5,2 млн людей.

Нове покоління – дітей війни, у XXI ст., у центрі Європи. Відібрані агресором території, переселенці... Роздуми над тим, як таке в принципі можливе. І водночасі певні дії уже по факту.

Революційний і притихлий скорботою Київ. Донецький аеропорт як показ масштабів руйнувань і надсмільовості його захисників – “кіборгів”.

Що в Писках? “Війна на вулиці Миру”, відповіддю добровольця “Дніпра-1”, аспіранта-історика Богдана Бутковського. І де те щастя у Щасті сьогодні...

Давно Україна не бачила стільки сліз і водночасі – радості за пробудження у боротьбі за право вільно обирати, стільки розчарувань і нових надій. Бойовики, терористи, сепаратисти, інформаційна війна і “Україна – це я”, “Україна понад усе”, “Україна у нас одна”, “Повертайся живим”.

Усі чекають змін, перетворень, реформ і розглядають їх, як ключ до успіху. Йі дедалі лункіше звучать голоси командирів й бійців АТО, декотрих уже як депутатів Верховної Ради України про “потрібну політичну волю”, рішучі нестандартні дії і т.д. Філософи, соціологи, політологи висловлюють власні бачення ситуації. Словами Ігора Лосева, “що дали у політику, то незрозуміліше...” (прес-клуб “Дня”, № 224–225). Попри те, що влада має бути розумною у своїх думках і діях.

Військові дії – на утримання присутності. Мир усвідомлюється, як запорука збереження цілісності країни. Учені звертаються до еволюції самого поняття миру. Знову і знову говорять про потребу сьогодні “позитивного” миру (як відсутність структурного насильства). У науковому полі акцентується увага на “ефект колії”, тобто впливу менталітету суспільства на визначення стратегії його політичних та економічних виборів. Відгукуються на суспільну дискусію і події відомі діячі культури та мистецтв своїми творами, громадянською позицією і участю у житті країни. Часто, як ознака доби, коментарями у Твіттері. Як-от, “...Ментальність – це жити так, як жили твої батьки. І все. Ти можеш жити по-іншому... Якщо захочеш” (Святослав Вакарчук).

Як ніколи, у різноемоційній дійсності довелося працювати. Країна живе своїм життям. Чимало зроблено у кожній сфері. Зокрема, акцентується роль попереднього досвіду, історії. З’являються нові праці про минулі епохи, близьке вчора, прогнози майбутнього, етносимволи, конструкти колективної пам’яті, історичні репрезентації. Погляд історика вкотре привертають увагу “час” і “простір”. Ярослава Верменич констатує: “Переосмислення співвідношення часу й простору в історичній ретроспективі сьогодні дедалі частіше набуває форми відходу від викладу за хронологічними періодами. Дедалі популярнішими стають “пов’язані” та “перехресні” історії, де політичне і культурне розмаїття аналізується у компаративному ключі. Транснаціональна історія намагається дистанціюватися від ранжування країн за принципом “передові-відсталі”, робить акцент на запозиченнях, взаємовпливах, культурних контактах. І простір вже постає у таких підходах не лише як територія, а як активний чинник впливу на мотивації й поведінкові реакції. Особливо цікавить дослідників ситуація розривів, нестійкої рівноваги, асиметрії, тобто усе те, що стало виразними ознаками нашої суперечливої сучасності” (Просторове моделювання історії: зміна парадигм // Схід і Південь України: час, простір, соціум: у 2 т. – Т. 1. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 19).

“УЄС”, його автори приурочують цей збірник пам’яті полеглих і увазі живих. Символічно, що випуск № 14. Наче завершення уже скоро старого року. Наповненого нашими переживаннями і трудами. 11 листопада 1918 р. закінчилася I світова війна. І людство, переживши її жахіття, сповнилося радості миру і надії на майбутнє. Та, як відомо, цим сподіванням не довелося здійснитися. Незабаром людство вступило у ще кривавішу другу світову.

Сьогодні знову сповнені надії на те, що все-таки історія вчить. І у цьому контексті значиме місце належить “УЕС”. Вміщені студії є відгуком нинішнього життя України у всіх проблемах досліджень. А розпочинаємо із освіти України, перших кроків імплементації Закону України “Про вищу освіту”. Зберігаючи традиційні рубрики, подаємо деякі фотоджерела України 2014-го. Залишаємо поле для подальших обговорень.

А Сонце сходить щоранку, і заходить за горизонт ввечері. Щоб пробудити світанок і знову осявати своїм промінням день. На порозі – Новий рік. У який ідемо – з надією..!

Леся Алексієвець

головний редактор,
доктор історичних наук, професор